

Export sám o sobě není nic špatného, posiluje ekonomiku a vytváří přidanou hodnotu. Je však rozdíl mezi exportem automobilů nebo počítačů a exportem banánů z banánové republiky. Určitě je pravdou, že má export elektřiny jako suroviny vyšší přidanou hodnotu než například prodej dříví nastojato.¹⁵ K energetické produkci je potřeba mnoho strojírenských znalostí, a to dokonce nejenom k výstavbě, ale i k údržbě a ekologizaci stávajících zařízení i provozu sítí. Export elektřiny, ve srovnání s tím dřevem, neprobíhá tak, že bychom vpustili do jámy s uhlím zahraniční dělníky, aby si uhlí spálili a elektřinu vyvezli domů.

Kdybychom vyváželi převážně bezemisní energetický mix s vyšší marží, byla by to pro celou Českou republiku disciplína velmi populární. Určitě by se mohl takový export stát jedním z pilířů naší ekonomiky podobně jako Gazprom pro Ruskou federaci. V extrémních případech ale nejenom že jednu kilowatthodinu za méně než korunu vyvážíme, ale z fotovoltaických instalací ji za více než 12 korun vykupujeme. Dalším problémem je, že v případě přebytku výroby s výrazně fosilním energetickým mixem nejde i po vší ekologizaci o energetický mix úplně bez škodlivin. Doly mění ráz krajiny, ale podobně tak činí dnes v daleko větším rozsahu i zemědělské monokultury, průmyslové zóny stavěné na zelené louce nebo rozsáhlé skladové areály stavěné na krajích měst. V případě logistických center je dnes Česká republika nazývána „překladištěm Evropy“.¹⁶ Kdybychom se drželi původní energetické koncepce, těžili bychom v posledních 15 letech asi o 20 % uhlí méně a problém s územními ekologickými limity by nás dostihl o pár let později. Uhlí je také možnou chemickou surovinou budoucích generací a masově je exportovat pouhým pálením se 30% účinností je podobné jako z toho dříví nedělat nábytek. Ale abychom nevyhlili dítě i s vaničkou, část uhlí je potřeba takto zpracovávat pro naši domácí potřebu, dokud nebudeme mít jiný způsob jak ji zajistit (včetně jiného, úspornějšího života společnosti).

Prodej elektřiny z hlediska tržního subjektu

Pro porozumění celé situaci je třeba si uvědomit, že pouze část kontraktů probíhá napřímo, kdežto další část na trhu, na burze. Výrobce prodá svoji elektřinu nebo její část obchodníkovi, ten zase dalším obchodníkům a něco si z toho poskládá zase jiný obchodník a ten to prodá do zahraničí. Je to poměrně složitá pavučinka obchodních vztahů a nelze říci, že zrovna ten nebo onen výrobce „vyváží“. Výrobce prodává na trh a trh je nastavený tak, že

¹⁵ Platby fosilních zdrojů Lesům České republiky jsou některými energetickými odborníky považovány za křížovou dotaci exportu dříví „nastojato“.

¹⁶ Z toho lze usuzovat, že jako národ sice postupně utlumujeme ekologické škody minulého století, ale k vlastní krajině se chováme daleko brutálněji v jiných průmyslových odvětvích včetně takzvané „ekologické energetiky“.

vyváží. Jednoduchým opatřením není možno zakázat ani prodej výrobci na trh, ani v Evropské unii zrušit jeho mezinárodní charakter. Chceme-li se chovat dlouhodobě odpovědněji, „národohospodářky“, je potřeba použít složitější a rafinovanější postupy.

Situace výrobce (v tomto případě fosilního, protože o jejich osud se jedná především) je naznačena na následujícím obrázku: **G.6**

Úloha, která je před námi, je poměrně jasná: potřebujeme, aby část fosilních zdrojů investovala do své ekologické i technické existence na střednědobé období (cca 10 až 20 let), další část těchto zdrojů pro nulové saldo možná nepotřebujeme, uhlí máme omezeně a je proto nutné vědět, která alokace bude efektivní a která naopak ztrátová.

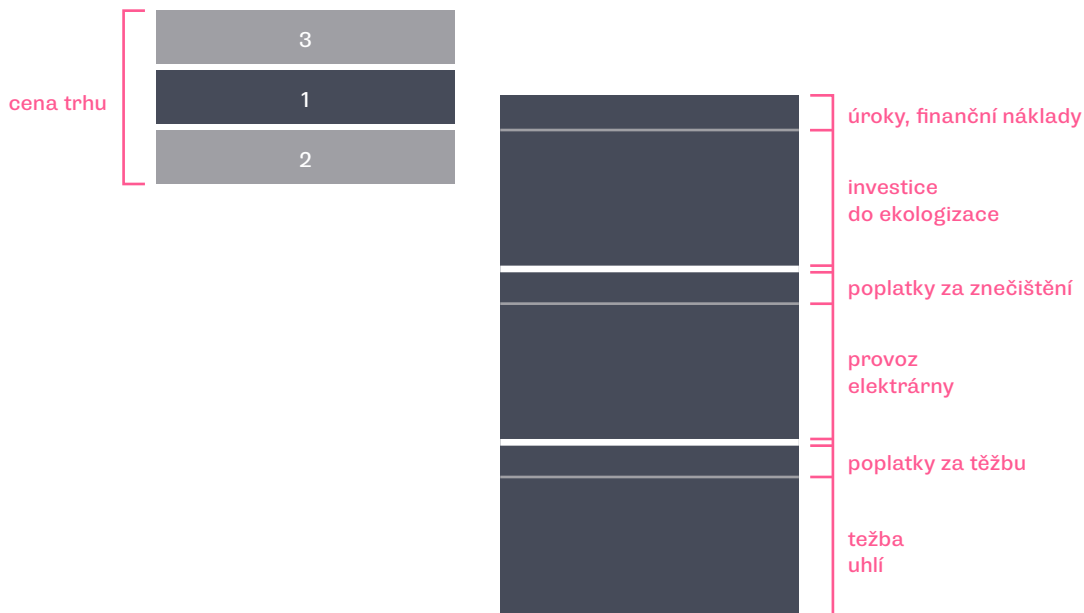
Tržní versus národohospodářské

Z národohospodářského hlediska musí společenské přínosy převyšovat společenské náklady. V doporučeních druhé Nezávislé energetické komise bylo určitě nepokračovat v exportu za nízké ceny, s nízkou účinností (u kondenzační výroby v teplárnách obvykle pod 30 %), s ekologickými dopady ve vlastní zemi a s vývozem „čisté suroviny“ mimo vlastní území. Přestože byl princip těchto doporučení akceptován a je v ASEK obsažen, je celý systém nastaven dosud tak, aby se export „tržně“ vyplácel. Je to dáno tím, že můžeme elektřinu levně vyrobit.¹⁷ Nutno však vzít do úvahy, že:

- Je otázkou, do jaké míry těžební poplatky pokrývají všechny související externality. Tato otázka si jistě zaslouží větší pozornost, než jaká ji může být věnována v této studii. Proto se navrhuje tímto tématem se v příštích obdobích detailněji zabývat, a to včetně otázky, k čemu vlastně těžební poplatky slouží, co všechno zajišťují, k čemu by sloužit měly, co by měly pokrývat a jak jsou případně využitelné v moderní energetice 21. století.
- Ceny emisních povolenek jsou také nízké, avšak po roce 2022 lze očekávat navýšení a jejich mechanismus by mohl začít lépe fungovat.
K tomu je nutno dodat, že fosilní elektrárny musí kromě povolenek platit nemalé poplatky za vypouštění emisí (i když dosahují emisních limitů) a poplatky za odběr vody z toků.
- Při přerozdělování poplatků je uplatňována velká míra nespravedlnosti a nesystémovosti. Poplatky mnohdy končí nikoli na místech, kde by mohly vznikat škody, k jejich nápravě, ale v rozpočtech státních společností (lesy a povodí). Těžební poplatky končí ve státním rozpočtu, nikoliv například ve

17

Když ji vyrobíme dražší, bude ale dražší pro všechny. V České republice ale dlužno poznamenat, že tu „drahotu“ tvoří především poplatky za OZE a za sítě. Těžební poplatky a emisní povolenky netvoří podstatnou část ceny elektřiny, ale mají vliv především na rentabilitu jednotlivých jejích výrobců.

G.6

Tvorba nákladů ekologizované fosilní výroby.

Fosilní zdroj elektřiny (elektrárna nebo kogenerační teplárna) má náklady za palivo, které jsou tvořeny těžbou uhlí včetně dopravy a těžebními poplatky. Další náklady jsou spojeny s provozem elektrárny a dalšími poplatky, především emisními povolenkami a poplatky za znečištění. Chceme-li provést investici do ekologického provozu, musí být podnikatelskému subjektu předem zjevné, že se mu zaplatí.

Cena trhu se může měnit. Úroveň 1 symbolizuje současný dialog o BAT a BREF u řady našich fosilních zařízení, která již prošla základní ekologizací, ale oproti současným cenám by musela zdražit provoz (teplárny) anebo provoz zastavit. Úroveň 2 symbolizuje prodělková zařízení i bez ekologizace anebo další pokles ceny na trhu, a naopak úroveň 3 symbolizuje možnou příležitost trhu například po roce 2022, kdyby se ceny zvedly. Při investici ale nelze spoléhat na nejisté tržní přísliby, ani banka na ně nepůjčí.

zdravotnictví a preventivní lékařské péči těžebních regionů, jejichž obyvatelé se pak právem cítí ukřivděni.

— Poplatky za stabilitu soustavy¹⁸ jsou dokonce pro export nulové, na stabilitu exportované elektřiny, kterou musí soustava zaručit, se skládají domácí spotřebitelé, nikoliv spotřebitelé zahraniční a nikoliv výrobce.

Zde však platí podobný princip pro všechny výrobce, tj. i pro obnovitelné zdroje energie závislé na počasí.

Rovněž diskutabilní je vývoz za variabilní náklady na zařízeních takovým způsobem, že tento vývoz nevydělává na investiční obnovu těchto nebo jiných (obnovitelných, jaderných) zařízení. Takovému trhu se v případě bytového fondu říká „vybydlet“. Ve svém důsledku není výhodný ani pro samotné podnikatele, protože nevede ke dlouhodobému rozvoji a obnově výrobních prostředků, nehledě na neobnovitelnost fosilních zdrojů.

K diskusi může být v budoucnu například export přebytků jaderné energie nebo jiné bezemisní energie, pokud by byla za rozumnou cenu. Autoři však daleko více akcentují vývoz vyšší přidané hodnoty vytvořené pomocí naší elektřiny, například automobilů a produktů Průmyslu 4.0. V tomto ohledu sleduje publikace původní doporučení ASEK v podobě mírně přebytkového salda kvůli rezervě, podobně jako funguje rezervní kolo u auta. Pokud je to výhodné, doporučuje vyvézt pouze malý přebytek, nikoliv kvůli exportu energie jako suroviny stavět atomové elektrárny anebo prolamovat limity.

Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že:

1. Nastavení poplatků (těžebních, emisních) ovlivňuje rentabilitu fosilní výroby.
2. Skutečnost, kde elektřina skončí, ovlivňuje nabídku a poptávku a cena na trhu.
3. Pouhým omezením výroby elektřiny nezajistíme, že ustane export a elektřina nebude z ČR vyvezena. Může být vyvezena i v době jejího nedostatku.

Pokud se tedy chceme bavit o nějakých změnách nebo vylepšeních současného systému, jedním parametrem to určitě nepůjde. V sousedním státě hledají řešení například v kapacitních platbách.

Výjimky z evropské legislativy

U udělování výjimek za účelem výroby tepla a kogenerace je nutno si uvědomit, že:

- a) Teplárenský sektor vyrábí také elektřinu, a to kolem 9 TWh, tedy zhruba 15 % naší spotřeby

b) V některých elektrárnách s malou nebo žádnou dodávkou tepla do CZT proběhla investice (Tušimice, Prunéřov, Ledvice, Chvaletice) – tyto elektrárny mají kondenzační výrobu a ještě nějaká výroba elektřiny by nám měla do třicátých let zůstat.

Při podpoře další výroby včetně udělování výjimek je vhodné:

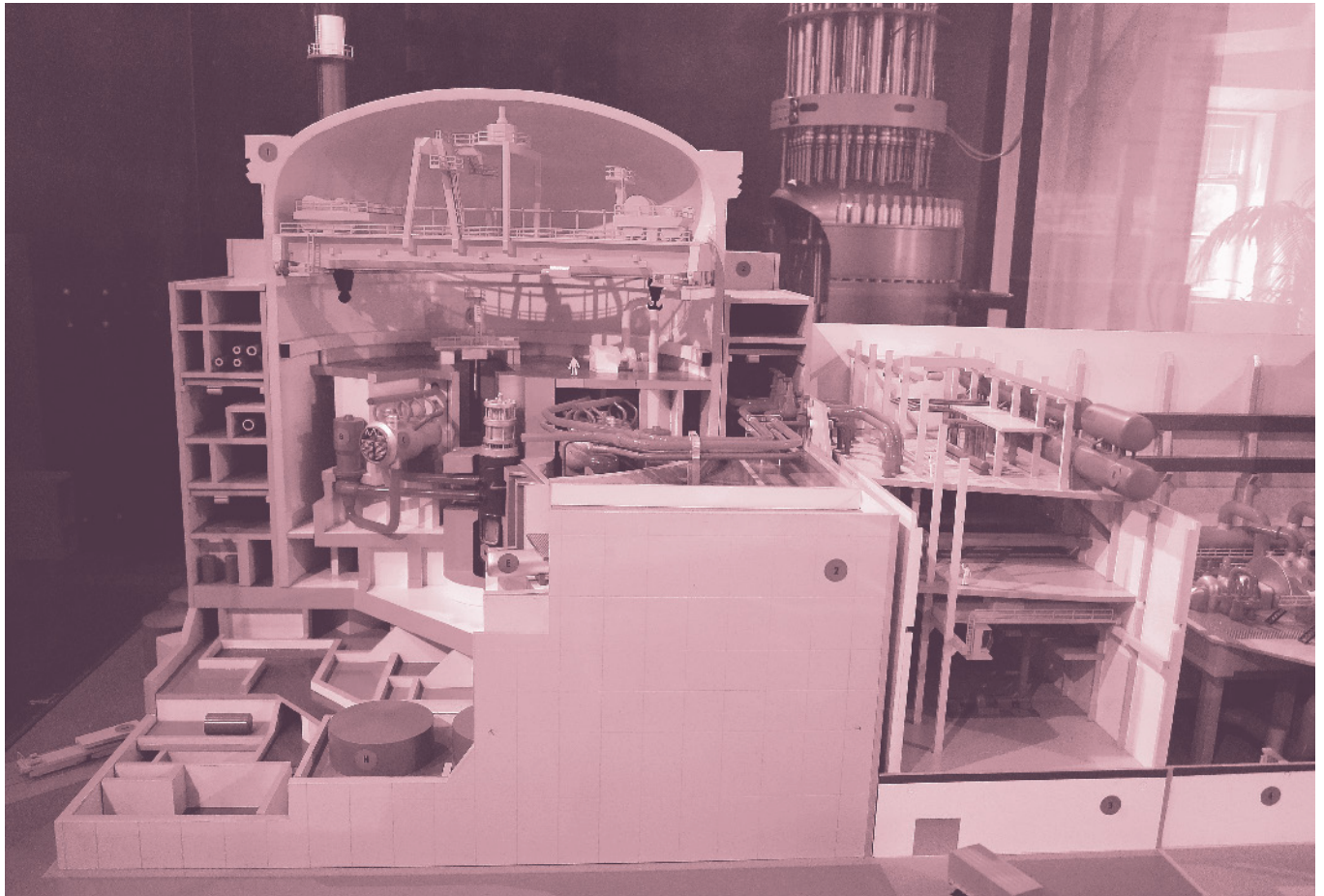
- a)** Posoudit, že je zařízení v našem dalším energetickém mixu potřebné.
- b)** Mít jistotu, že má dost paliva, aby nedocházelo k situacím, kdy by podnikatel ekologizoval nebo získal výjimku a pak se domáhal prolomení limitů z důvodu zmařené investice. Je to jednoduché, pro změnu integrovaného povolení včetně eventuální výjimky musí podnik prokázat, že má zajištěno uhlí, například dlouhodobou smlouvou. Posuzovaný plán musí být v souladu se surovinovou politikou České republiky a musí to z něj být před udělením výjimky patrné.

Ať máme na export elektřiny jakýkoli názor, můžeme kritizovat pouze ceny, výhodnost, ekologičnost apod., ale nejde o energetické ohrožení státu – taková situace je spíše znakem, že máme elektřiny stále dost a máme i rezervy. Opravdovým rizikem je nedobrovolný vývoz energie do sousedního Bavorska po roce 2022. Tento jev je zde podrobně popsán. Je na vládě a zákonodárcích, jak v takové situaci udržet v České republice dostatek energie za přijatelné ceny. Jde o jev kvalitativní, nezáleží, jaké bude mít Česká republika saldo (exportní, soběstačné nebo importní), ale je to dáno zavřením zdrojů u sousedů, propojením vedení obou států a mezinárodními pravidly trhu.

Investice a jejich nutná podpora

Vztah státu a soukromého subjektu je také vlastně jakýmsi obchodem. Oba chtějí mít své jisté. Stát obvykle bezproblémový chod, v tomto případě dostatek energie za rozumné ceny, a podnikatel zase bezpečný byznys.

- Když se podnikateli změni podmínky a investice se nevrátí, bude mít problém, a bez těchto podmínek ani investovat nezapočne a nic nevytvoří.
- Když se začne podnikatel chovat jinak, než stát očekával, například v nové situaci, je to pro stát také problém. Příkladem je, když podniky podpoříme a udělíme výjimky, abychom udrželi stabilitu dodávek a ceny energie, a podniky potom vyvezou energii ven za násobné tržní ceny.

Řez hlavním výrobním blokem JE Temelín

Je proto vhodné předem stanovit vzájemné podmínky tak, aby:

- a) Investice, na které má stát zájem, nebyla zmařena.
- b) V případě nouze nebo radikálního zdražení dodá podnikatel část produkce za takovou cenu, aby spolehlivě uhradil svoji investici, nikoli však za cenu tržní (opce).

Doporučujeme, aby kraj nebo stát optovaly výkupní cenu části produkce elektřiny anebo s podnikatelským subjektem vyjednávaly o jiné vhodné vzájemné záruce. K tomu je asi nutná i analýza pravidel EU.

Cílem doporučovaných opatření a variant je především:

- Udržet vyrovnaný energetický mix v elektřině, nedostat se do dovozní závislosti.
- V rizikových situacích, například popsané v roce 2022, udržet elektřinu doma za rozumné ceny.
- Podpořit adekvátní investice do zdrojů, u relevantní části fosilní energetiky zejména do její ekologizace. Investice do vybraných zdrojů ale musí probíhat už nyní, abychom měli v srpnu 2021 splněny ekologické parametry EU, a to nějakou dobu trvá – jde o komplikovaná strojírenská zařízení.
- Udržet stabilitu soustavy v nových podmínkách.
- Podpořit rozvoj obnovitelných zdrojů energie, decentralní energetiky, chytrých sítí.
- Nenechat nové zdroje energie ani nové způsoby řízení soustav vytěsnit těmi starými, ale ani ty staré předčasné nezrušit, zvláště pokud je nutně potřebujeme a jsme na nich závislí.

Vliv na bilanci a rizika, některá nepravdivá tvrzení a realita

Není pravda, že v popisované situaci roku 2022 bude mít Česká republika celkový deficit, tedy že vyrobí méně elektřiny, než sama spotřebuje.¹⁹ Rovněž není pravda, že si svoji energetickou soustavu v takové situaci neuřídí, pokud nebude takovému technickému řešení sama bránit nevhodnými tarify a pomalým rozvojem decentralních soustav a chytrých sítí.

Je-li cílem některých opatření zajistit dostatek energie pro naše domácnosti a průmysl za přiměřené ceny, není pravda, že pouhým přidáním dalších zdrojů, například fosilních, toto vyřešíme. Fyzicky jsme mezinárodně propojeni, obchodně jsme v tržním prostředí. Bude-li v Německu deficit elektřiny a přeplatí-li německé firmy náš průmysl, bude elektřina vyvezena, leda by ji přeplatily české firmy a domácnosti nazpátek. Takovým argumentem je tedy

19

Samozřejmě pokud se nebudou současně uzavírat další zdroje bez náhrady, například jaderná elektrárny Dukovany.

motivován především výrobce nebo vývozce. Pokud chceme zajistit dostatek energie za přiměřenou cenu v České republice, musíme nějakým způsobem zajistit, že energie doma za přiměřenou cenu zůstane.

Pro stát, průmysl i domácnosti je jakékoli řešení výhodné, pokud jsou společenské přínosy vyšší než společenské náklady. Při tom musí být nejprve splněny ekologické, emisní a zdravotní požadavky. Ekonomické uvažování na úkor zničené přírody a zničeného zdraví patří do minulého totalitního režimu, kdy k obojímu ve vysoké míře došlo a škody jsou patrné dodnes.

Určitě je potřeba zvážit, kolik zařízení má šanci se udržet. Jak bylo řečeno na začátku, můžeme si dovolit uzavřít část fosilních zařízení, ale některé si naopak musíme ponechat. Nutná je i určitá rezerva, zdroje jsou výpadkové a rovněž část regulace soustavy musí zůstat na roztočených turbínách. Zařízením s dostupnou energetickou surovinou (nemusí jít jenom o uhlí, ale i biomasu nebo zemní plyn), která mají vůli investovat, by se mělo v důvodných případech pomoci a nechat je „vyspravit“ takovým způsobem, aby vydržela až do přelomového roku 2035.

Výjimky zde dále uváděné doporučujeme udělovat kogeneračním zařízením, která vyrábějí především teplo. Samozřejmě pouze těm ekologizovaným, jiným nikoliv, ale to ani není možné. Je však také potřebné vzít do úvahy, že máme i několik zainvestovaných kondenzačních elektráren, s jejichž provozem se počítá dále. Zde je dalším problémem, zda mají palivo, nebo zda by jejich provoz vedl k prolomení územních ekologických limitů anebo k dřívějšímu vyčerpání uhelných zásob před těmito limity (a následně jejich prolomení). Režim změn integrovaného povolení provozu, resp. žádostí o výjimky, by měl obsahovat i průkaznost dlouhodobého zajištění uhlí.

Dalšími dvěma aspekty jsou export elektřiny a soulad se schválenou Státní energetickou koncepcí. Z ASEK samého je však patrné, že „omezením“ není myšlen úplný zákaz, ale zřejmě ani ne taková politika, aby se energie z kondenzační výroby mohla neomezeným způsobem vyvážet.

Citace ASEK

Priorita ve využití domácích zdrojů (OZE, uhlí) musí být dána na výrobu tepla či kombinovanou výrobu elektřiny a tepla před čistě kondenzační výrobou, a to zejména v zajištění dostupnosti uhlí pro centrální zdroje tepla.

Omezit nízkoučinnou kondenzační výrobu elektřiny z uhlí s pomocí finančních nástrojů.

Zajistit podmínky umožňující rekonstrukci existujících velkých kondenzačních uhelných zdrojů výhradně na vysoce účinné zdroje podle standardů BAT a jejich provoz v horizontu SEK s ohledem na dostupnost hnědého uhlí a bez negativního vlivu na dodávky uhlí pro energeticky efektivní systémy CZT.

(Konec citace)

Revize ASEK v tomto ohledu není předmětem doporučení.

Výjimky udělují krajské úřady, metodiku zpracovává MŽP ve spolupráci s MPO. To jistě pomůže k transparentnosti jejich udělování. Přestože se výjimky mnohdy týkají individuální situace žadatele (technologie, palivo apod.), jsou transparentnost a obecné zásady na místě.

Do metodiky i vlastního rozhodnutí doporučujeme uvést, že smyslem udělené výjimky je dostatek energie v České republice. Výjimku získanou s jiným úmyslem je pak možno odejmout.²⁰ Krajský úřad má na svém území nemocnice, školy, školky, domovy pro seniory a další zařízení, zde je prioritou dodávka nejenom tepla, ale také elektřiny za přiměřené ceny. Smyslem takového opatření je zejména dostupná energie za dostupnou cenu, zejména pokud by cena neúnosně stoupla, anebo dokonce hrozilo riziko, že bude vyvezena, pokud její cenu nebudeme ještě méně únosnou cenou přepřáčet.

Závazek podnikatele

Publikace neobsahuje podrobnou právní analýzu, co lze a co nikoli. Pokud ale stát koná proto, aby zajistil svoji vlastní bilanci za přiměřenou cenu, a už dopředu ví, že trh i podnikatelský subjekt jsou motivovány ziskem, musí stát učinit potřebná opatření.

Je nutné zavázat podnikatele, kterému je takto de facto vyhověno ve veřejném zájmu, aby tento veřejný zájem naplnil. Jako možný instrument se jeví například opce České republiky na nákup energie nebo její části za předem domluvenou cenu jako součást domluvy. Pokud by došlo k cenovému navýšení v Německu, které autoři předpokládají, může stát takovou opci uplatnit a pak zůstává naplněna zásada, že taková energie zůstává doma za přiměřenou cenu.

Nejistota podnikatele a spotřebitele

Je-li některý podnikatel ochoten investovat, ale nemá jistotu, zda se mu to v současných podmínkách vyplatí, mělo by dojít k takovému jednání a dohodě co nejdříve, aby se vědělo, zda bude zařízení někdo udržovat nebo se odstaví.

V případě teplotních zařízení je to nutné i kvůli odběratelům, kteří by se měli zavčas dozvědět, zda se mohou spoléhat na dodávky, nebo si mají v některých případech hledat náhradní řešení. Postavit domácnosti před surovou realitu, že si mají během jednoho nebo dvou let předělat topení na jiný systém, by nebylo solidní.